

Lise Öğrencilerinin Akran Zorbalığına Yönelik Algılarının Metafor Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi

Hasan ŞARDAĞ¹, Emel BAHADIR YILMAZ²

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.59312/ebshhealth.1332721

Geliş Tarihi / Received: 25.07.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 14.10.2023

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, lise öğrencilerinin akran zorbalığı hakkındaki algılarını metafor analizi yoluyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Fenomenolojik tasarımdaki bu araştırmanın evrenini, Doğu Karadeniz’de bir devlet lisesinde eğitim öğretime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise 21 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada öğrencilere kişisel bilgi formu ile akran zorbalığı hakkındaki metaforlarını öğrenmek için bir form kullanılmıştır. Tanımlayıcı verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin %46.6’sı fiziksel zorbalığa, % 57.1’i sözel zorbalığa ve %52.5’i psikolojik/duygusal zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmiştir. Yapılan metafor analizinde üç ana tema elde edilmiştir: (1) Mağdur kişinin duyguları (çaresizlik, utangaçlık, değersizlik, korku ve üzüntü), (2) Mağdur kişinin sosyal yaşamı (sosyalleşememe, hayattan soğuma, arkadaşlık kuramama ve etkinliklerden uzaklaşma) ve (3) Mağduriyete karşı koyma (zorba olma, içine kapanma, ne yapacağını bilememe ve psikolojik sorunlar yaşama).

Sonuç: Lise çağında karşılaşılan zorbalık davranışı kişinin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve gelecek yaşamında özgüveni düşük, kendini ifade edemeyen, sosyal ilişki kurmak istemeyen kişilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, vakaları okul yönetimine bildirme ve psikolojik destek verme, ben dili kullanma ve sağlıklı iletişim kurma, hayır deme becerisi, atılganlık ve problem çözme becerisi gibi problem çözümleyici beceri eğitimleri düzenleme önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, lise, öğrenci, metafor analizi

Evaluation of High School Students' Perceptions of Peer Bullying by Method of Metaphor Analysis

ABSTRACT

Aim: This study aimed to evaluate high school students' perceptions about peer bullying through metaphor analysis.

Methods: The universe of this research in phenomenological design consisted of students attending a public high school in the Eastern Black Sea Region. The sample of the study consisted of 21 students. In the study, a form was used to learn students' personal information form and their metaphors about peer bullying. In the evaluation of descriptive data, number, percentage, mean and standard deviation values were given.

Results: Of the students, 46.6% reported that they were exposed to physical bullying, 57.1% to verbal bullying and 52.5% to psychological/emotional bullying. In the metaphor analysis, three main themes were obtained: 1) The victim's feelings (desperation, shyness, worthlessness, fear and sadness), 2) The social life of the victim (not being able to socialize, alienation from life, being unable to make friends and being away from activities), and 3) Resisting the victimization (being bullied, withdrawn, not knowing what to do and experiencing psychological problems).

Conclusion: Bullying behavior encountered in high school age affects the development of the person negatively and leads to the emergence of people who have low self-confidence, cannot express themselves, and do not want to establish social relations in their future life. In line with these results, it has been suggested to organize problem-solving skills trainings such as reporting the cases to the school administration and providing psychological support, using the I-language and healthy communication, the ability to say no, assertiveness and problem-solving skills.

Keywords: Bullying, high school, student, metaphor analysis

¹ Öğretmen, Bulancak Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bulancak, Giresun. Türkiye. h_sardag@hotmail.com. ORCID: 0009-0008-7343-0083

² Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Giresun, Türkiye, ORCID: 0000-0003-1785-3539, ebahadiryilmaz@yahoo.com (Sorumlu Yazar)

GİRİŞ

Akran zorbalığı, çocukluk döneminde sosyal ortamda başlayan ve okul ortamına da taşınan, kendini üstün ve güçlü gören bir kişinin ya da grubun güçsüz ve/veya tepkisiz bir kişi ya da gruba istenmeyen, zarar verici, küçük düşürücü şekilde davranış ve tutumlar göstermesidir (Gürhan, 2017). Zorbalık, saldırgan davranışın bir biçimidir, yani başka birini incitmek için tasarlanmış bir davranıştır. Zorbalığın tanımı konusunda evrensel bir fikir birliği yoktur, ancak bunun iki ek kriteri karşılayan saldırgan bir davranış olduğu konusunda fikir birliği vardır: 1) tekrarlama – birden fazla kez olur ve 2) mağdurun kendini savunmasını zorlaştıracak kadar güç dengesizliği vardır (Smith, 2016). Unesco verilerine göre dünyada her üç çocuktan birisi okulda zorbalığa maruz kalmaktadır. Zorbalığı yapan da bu duruma maruz kalan da çoğunlukla erkeklerdir. Kızlarda görülen zorbalık daha çok küçük yaşlardadır ve yaş ilerledikçe görülme sıklığı azalmaktadır. Sosyoekonomik durum, eğitim seviyesinin yüksekliği ve aile içi şiddet ile parçalanmış aile gibi durumlar zorbalık uygulamak ve/veya mağduru olmak üzerinde etkiye sahiptir (Unesco, 2018).

Akran zorbalığıyla ilgili yapılan çalışmalar göstermiştir ki zorbalığa maruz kalan öğrencilerin hem akademik hayatları hem fiziksel hem de ruhsal yapıları olumsuz etkilenmektedir. Ruh dünyalarındaki kaygılanım ve depresif ruh haline ek olarak psikosomatik belirtiler de göstermektedirler. Bu belirtileri baş-karın ağrısı, halsizlik ve içinde bulunduğu gelişim dönemine uygun olmayan davranışlar gösterme (regresyon) şeklinde ifade edebiliriz. Sosyal alanda kendini ifade etmek istememe, düşük benlik saygısı ve sosyal yabancılaşma da görülen diğer belirtilerdendir. Akademik başarıda düşüklük, okula devam etmek istememe ve sınıf içerisinde derslere aktif katılımında azalma da yine okul ortamında ortaya çıkan belirtiler olarak ifade edilebilir. Zorbalık davranışı gösteren öğrencilerde de psikolojik rahatsızlıklara yatkın oldukları ve ilerleyen yaşlarda suça meyilli oldukları ifade edilmiştir (Gürhan, 2017; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007).

Akranları tarafından zorbalık davranışına maruz kalan öğrencilerde uyku bozuklukları, baş ağrıları, mide ağrıları, depresyon, yatak ıslatma, duygusal ve davranışsal bozukluklar, anksiyete bozuklukları, somatik bozukluklar, düşük psikolojik iyi oluş, düşük sosyal uyum yeteneği ve psikolojik sıkıntı gibi pek çok sorun görülmektedir (Yosep vd., 2022). Kowalski ve Limber'in (2013) yaptığı çalışmada zorbalık davranışının her iki tarafında da bulunan öğrencilerin fiziksel ve ruhsal sağlıkları ile okul başarılarından düşüklük görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Sadece zorbalık tarafındaki çocuklarda sosyal uyum ve duygusal sorunlar görülürken zorbalık mağduru çocuklarda ise uyum problemleri, psikosomatik sorunlar ve içe kapanıklık ve maalesef ki yüksek intihar eğilimi görülmektedir.

Amaç

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın türü

Araştırmanın türü, fenomenolojik (olgu bilim) olarak tasarlanmıştır.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, Doğu Karadeniz’de 1 Mayıs-1 Haziran 2023 tarihlerinde eğitim-öğretime devam eden lise öğrencileri oluşturmuştur. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Soru formu kişisel web sayfasında paylaşılmıştır. Veri toplama aşamasında 32 öğrenciye ulaşılmıştır. Ancak verilen yanıtların uygunluğu değerlendirildiğinde, 11 öğrencinin yanıtları analiz açısından uygun bulunmamıştır. Sonuç olarak, araştırmanın örneklemini 21 öğrenci oluşturmuştur.

Verilerin toplanması

Veriler, oluşturulan Google form aracılığı ile online toplanmıştır. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu ve Akran Zorbalığı Hakkında Metafor Belirleme Formu kullanılmıştır. Formların doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Kişisel Bilgi Formu; Bu form ile katılımcılardan kendilerine ait kişisel bilgileri oluşturan yaş, cinsiyet, yaşadıkları yer, aile tipi, anne-baba eğitim düzeyi ve akran zorbalığının herhangi bir türüne maruz kalıp kalmama durumlarını belirtir sorulardan oluşmaktadır.

Akran Zorbalığı Hakkında Metafor Belirleme Formu; Bu form ile katılımcılara üç soru yöneltilmektedir. İlk soruda akran zorbalığı ile ilgili kısa şekilde zorbalığın onlarda neyi ifade ettiği, ikinci soruda bu ifade ettikleri şeyi biraz daha detaylı şekilde tanımlamalarını ve son olarak üçüncü soruda akran zorbalığına çözüm önerisi olarak gördükleri bilgiler istenmektedir. “Akran zorbalığına maruz kalan kişi .....’ya benzemektedir. Çünkü .....” şeklinde bir soru kalıbı kullanılmıştır. Akran zorbalığını çözümlmek için çözüm önerileri yazmaları istenmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi

Veriler SPSS 24.0 paket programında analiz edilmiştir. Tanımlayıcı verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması süreci şu aşamalardan oluşmuştur: (1) metaforların belirlenmesi, (2) metaforların sınıflandırılması, (3) kategori geliştirme, (4) geçerlik ve güvenilirliği sağlama ve (5) nicel veri analizi için verileri SPSS programına aktarma olmak üzere beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Etik onay

Araştırma yapılmadan önce, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu’ndan yazılı izin alınmıştır (Tarih: 05.04.2023, No: 04/15). Araştırmaya katılacak öğrencilere, araştırmanın amacı yazılı olarak açıklanmış, araştırmaya katılımın gönüllü

olduğu, verilerin gizli tutulacağı, istedikleri aşamada araştırmadan çekilebilecekleri hakkında bilgi verilmiş ve yazılı onamını veren öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın bütün aşamalarında Helsinki Bildirgesi'nin ilkeleri göz önünde tutulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özellikleri (n=21)

<i>Demografik Değişkenler</i>		<i>Ortalama±SS</i>	<i>Min-Max</i>
Yaş		15.38±0.58	14-16
Kardeş sayısı (kendisi dahil)		3.04±1.11	2-6
		<i>n</i>	<i>%</i>
Yaşadığı yer	İl	2	9.5
	İlçe	11	52.4
	Köy	8	38.1
Aile tipi	Çekirdek	17	81.0
	Geniş	3	14.3
	Parçalanmış	1	4.8
Ekonomik durumu	İyi	5	23.8
	Orta	13	61.9
	Kötü	3	14.3
Anne eğitim düzeyi	İlköğretim	15	71.4
	Lise	5	23.8
	Üniversite	1	4.8
Baba eğitim düzeyi	İlköğretim	14	66.7
	Lise	4	19.0
	Üniversite	3	14.3

Tablo 1'de öğrencilerin demografik özellikleri verilmiştir. Öğrencilerin yaş ortalaması 15,38±0,58'dir. Öğrencilerin %52,4'ü ilçede yaşadığını, %81,0'i çekirdek aile yapısına sahip olduğunu ve %61,9'u ekonomik durumunun orta olduğunu ifade etmiştir. Anne eğitim düzeyine bakıldığında yaklaşık %95'i ilköğretim ve lise mezundur. Lisans seviyesinde eğitim almış anne oranı %4.8 ile oldukça düşük çıkmıştır. Baba eğitim düzeyini gösterir verilerde ise anneler ile paralel denebilecek bir sonuç vardır. Babaların %75.7'si ilköğretim ve liseden mezunken %14'ü lisans seviyesinde eğitim almıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin akran zorbalığı deneyimine ilişkin sonuçlar (n=21)

	n	%
Fiziksel akran zorbalığına maruz kalma durumu		
Evet	10	47.6
Hayır	11	52.4
Sözel akran zorbalığına maruz kalma durumu		
Evet	12	57.1
Hayır	9	42.9
Psikolojik/duygusal akran zorbalığına maruz kalma durumu		
Evet	11	52.4
Hayır	10	47.6
Akran zorbalığına maruz kaldı ise okul yönetimine bildirme durumu		
Evet	6	28.6
Hayır	15	71.4
Akran zorbalığına maruz kaldı ise psikolojik destek alma durumu		
Evet	2	9.5
Hayır	19	90.5

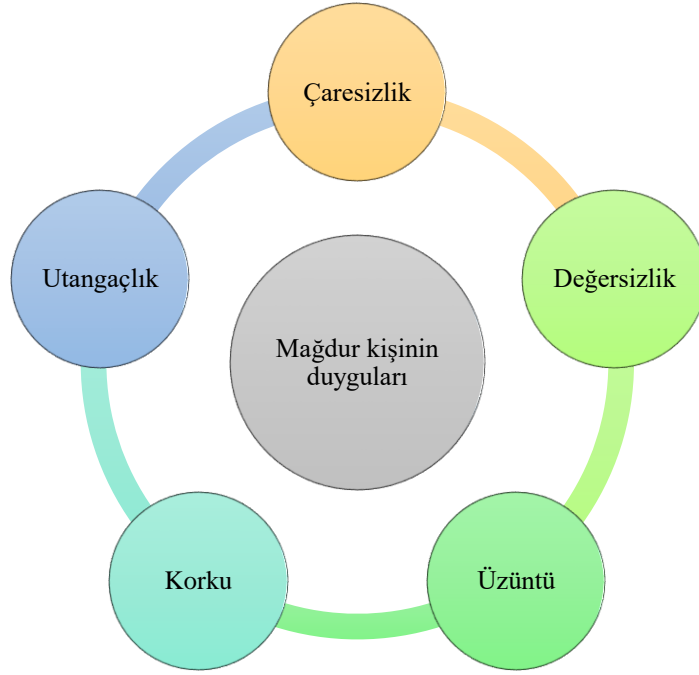
Tablo 2’de öğrencilerin akran zorbalığı deneyimlerine ilişkin sonuçlar verilmiştir. Öğrencilerin %47.6’sı fiziksel akran zorbalığına maruz kaldığını ifade etmiştir. Sözel akran zorbalığına maruz kalanların oranı %57.1 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerden %52.4’ü psikolojik/duygusal akran zorbalığına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Akran zorbalığına uğrayıp da bunu okul yönetimine bildirme oranı %28.6 olarak saptanmıştır. Öğrencilerden %9.5 gibi çok az bir kısmı akran zorbalığına maruz kalma durumunda psikolojik destek almıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalan kişi hakkındaki metaforları ve nedenleri

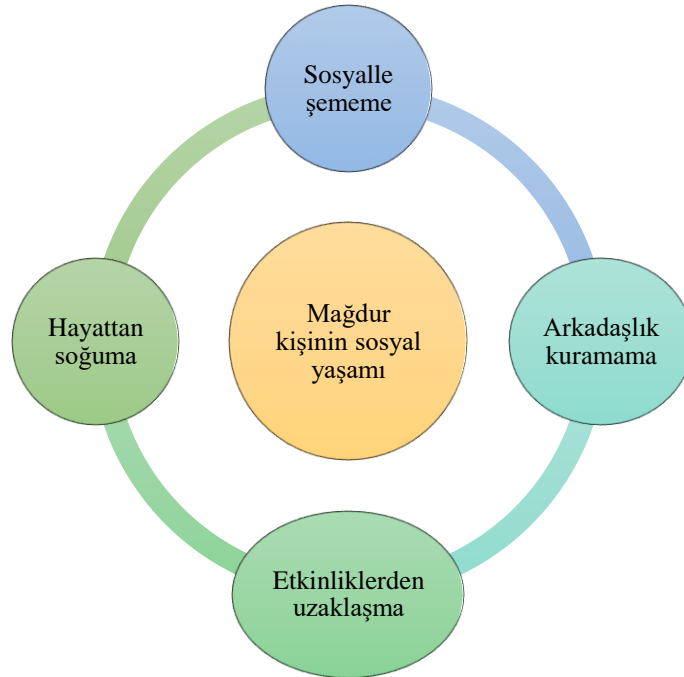
Metafor (Zorbalık Neye Benzer)	Metaforun Nedeni
Kaçmaya	Akran zorbalığı yapan kişi kendinde olmayabilir ve insanlara o an saldırabilir.
Korkaklık	Çünkü zayıf biridir ve korkaktır.
Çaresizlik	İnsan savunmasız oluyor ve çekingen oluyor.
Azarlanmış küçük bir çocuk	İçe kapanık olur ve ağlar.
Hayata soğuyan birisine	Çünkü öyle bence.
Çaresiz, etkisiz	Çünkü zorbalığa uğradığı için elinden hiçbir şey gelmeyecek, çaresiz kalacak.
Eziğe	Çünkü yanındakilere karşı utanç duyar. Bundan dolayı eziğe benzer.

Onlar gibi olmaya	Onlara karşılık verebilirim düşüncesiyle hareket edebilir.
Sosyalleşmekte zorlanır	Utandır.
Mağdur	O şeyden etkilenmiş mağdur olmuş çünkü.
Utangaç birine	Akranları zorba davranırsa çocuk özgüvensiz olur ve içine kapanık olur.
Zorlanmış bir şahsa	Akranların zorlaması sonucu ortaya çıkmış duyguların aklıma gelmesi yüzünden yazdım.
Üzgüne benzer	Yasadığından dolayı üzülmüştür.
Dışlanmış istenmeyen kişi	Akran zorbalığına uğrayan kişi istenmez bir kişidir, kimseyle arkadaş olmaz.
Mazluma	Mazlum öncelikle zulüm altında bir kişiye denir; zorbalık da zalime kalan kişi ise mazluma benzer.
Köşeye sıkışmış tarla faresi	Köşeye sıkışan tarla faresi korkar ve ne yapacağını bilemez, bu yüzden psikolojik sıkıntılar yaşayabilir.
Çürümüş elmaya	Ezilmiştir.
Cesareti kırılmış insana	Zorbaya maruz kalmış bir insan.
Koyuna	Akran zorbalığı nedeniyle hedeflerinden veya sevdiği aktivitelerden vazgeçmek zorunda kalır.
Dışlanmış birine	Birileri tarafından aşağılanmış, kalbi kırılmış, özgüveni azalmıştır.
Gönül kırıklığı yaşayan birine	En yakın arkadaşından akran zorbalığı yaşayan biri kendini değersiz hissetmeye başlar.

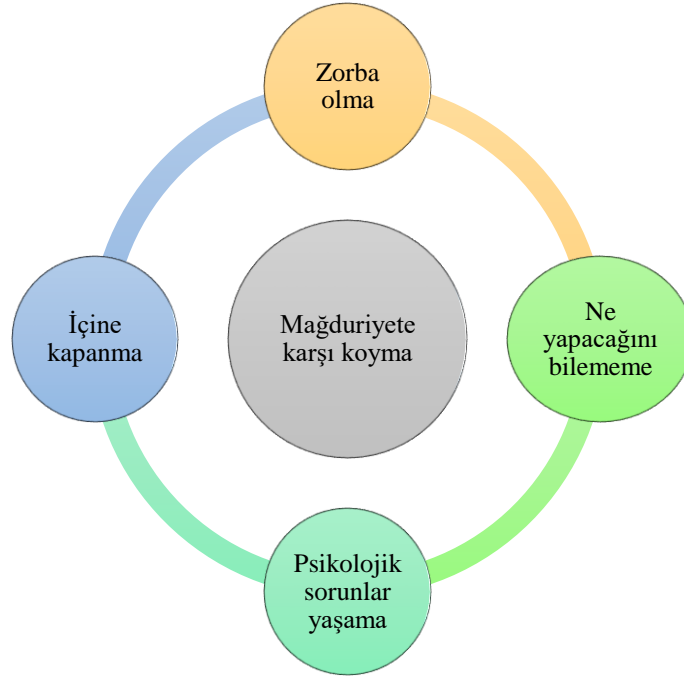
Tablo 3'te öğrencilerin metaforları incelendiğinde, akran zorbalığına maruz kalan bir kişinin çaresizlik, utangaçlık, değersizlik ve üzüntü gibi duygular yaşadığı ifade edilmiştir. Bu kişilerin sosyalleşmekte zorlandığı, arkadaş edinmekte sorun yaşayacağı, hayattan koptuğu, arkadaşlık kurmakta zorlandığı, zayıf bir karaktere sahip olduğu, korktuğu ve ne yapacağını bilemediği öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca mağdur kişinin yaşadıkları nedeniyle zorba bir kişiye de dönüşebileceği bildirilmiştir.

Şekil 1. Tema 1: Mağdur kişinin duyguları

Şekil 2. Tema 2: Mağdur kişinin sosyal yaşamı

Şekil 3. Tema 3: Mağduriyete karşı koyma

Yapılan metafor analizinde üç ana tema elde edilmiştir: 1) Mağdur kişinin duyguları, 2) Mağdur kişinin sosyal yaşamı ve 3) Mağduriyete karşı koyma. Şekil 1’de mağdur kişinin duyguları gösterilmiştir. Bu duygular; çaresizlik, utangaçlık, değersizlik, korku ve üzüntüdür. Şekil 2’de zorbalığın mağdur kişinin sosyal yaşamına etkisi ifade edilmiştir. Bunlar; sosyalleşememe, hayattan soğuma, arkadaşlık kuramama ve etkinliklerden uzaklaşmadır. Şekil 3’te mağdur kişinin zorbalığa nasıl cevap verdiği gösterilmiş ve dört şekilde öğrencilerin zorbalığa karşı koyduğu belirlenmiştir. Bunlar; zorba olma, içine kapanma, ne yapacağını bilememe ve psikolojik sorunlar yaşamadır.

Tablo 4. Öğrencilerin akran zorbalığı için çözüm önerileri

Akran Zorbalığına Yönelik Öneriler

Düzenli bir şekilde konuşmak

Nazik davranmalı

Veli, arkadaş veya iyi dövüşebilen birisi lazım

Para cezası, herhangi bir ceza

Kas yapmak, karşı gelmek, haklarını savunmak

Zorbalığa uğradığı zaman birilerine başvurmak, kendilerini daha da güçlü hissetmelidirler.

Ağır disiplinler konulmalı ve bundan korunmanın yolları daha sık anlatılmalı.

Bir büyüğe, hocaya şikâyetçi olmalı

Herkes saygılı olmalıdır.

Travmaya duyarlı okul yapılabilir.

Bununla alakalı dersler verilebilir. İnsanlar bilinçlendirilebilir.

Zorbalık yapan kişiyi döverek çözebiliriz.

Ahlaklı nesiller yetiştirmek gerekiyor.

Sosyal aktiviteler yapması

İyiliği yaymak, kötülükten sakındırmak

Tarla faresinin yolunu açıp rahatça ve özgürce yaşamasını sağlarım.

Psikolojik destek alıp kendini savunması öğretilir.

Büyüklerine söyleyebilir.

Akranların dediklerini umursamamak ve dinlemeden kendi istediğin hedeflere odaklanmak, onların köpeği olmak yerine kendi yiğidin olmalıdır.

Aynısını onlara yapmak gerek

Herkes birbirine saygılı olmalı, birbiri ile iyi geçinmeli

Tablo 4'te öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin çözüm önerileri gösterilmiştir. Çözüm önerileri incelendiğinde, öğrencilerin bir bölümünün kaba kuvveti bir çözüm önerisi olarak sunduğu belirlenmiştir. Bunun dışında okul yönetimine bildirme, psikolojik destek alma, konuya ilişkin farkındalık çalışmaları yapma, dersler açma, kendine hedefler belirleme gibi farklı çözüm önerileri sundukları da belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına yönelik algılarının metafor analizi yöntemiyle incelenmesi amacıyla online olarak yürütülen bu çalışmada, 21 lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan bulgular, konuya ilişkin yapılmış araştırmalarda elde edilen bulgularla paralellik göstermiştir.

Bu çalışmada, öğrencilerin %47.6'sı fiziksel akran zorbalığına, %57.1'i sözel akran zorbalığına ve %52.4'ü psikolojik/duygusal akran zorbalığına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ortaöğretim öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin yaklaşık yarısının sözel akran zorbalığına ve üçte ikisinin de fiziksel akran zorbalığına maruz kaldıkları belirlenmiştir (Polat ve Sohbet, 2020). Siyez ve Kaya (2017)'nin çalışmasında da akran zorbalığıyla ilgili en çok sözel ardından da fiziksel zorbalık türüne rastlandığı ifade edilmiştir. Yurt dışında yapılan kapsamlı bir çalışmada (Sabramani vd., 2021), 4469 öğrenciden sadece %20,9'u zorbalık olaylarına karışmadığını belirtirken, çoğunluğu zorba (%14,4), mağdur (%16,3) veya zorba-mağdur (%48,4) olarak zorbalığa karıştığını itiraf etmiştir. Katıldıkları zorbalık türleri araştırıldığında, çoğu zorbanın sözel zorbalığa (%55,6), bunu fiziksel zorbalığa (%36,7), ilişkisel zorbalığa (%11,6) ve son olarak siber zorbalığa (%5,3) başvurdukları görülmüştür. Mağdurlar açısından bakıldığında ise en sık yaşadıkları zorbalık türü benzer bir sıralama ile sözel zorbalık (%51,2), bunu ilişkisel zorbalık (%40,4), fiziksel zorbalık (%27,3) ve siber zorbalık (%13,1) izlemiştir. Yurt içi ve yurt dışı çalışmalar, sözel zorbalığın daha çok uygulandığı konusunda benzerlik göstermiştir.

Zorbalığa uğradıysa bunu okul yönetimine bildirme oranı çalışmamızda çok düşük seviyede çıkmıştır. Benzer şekilde, lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğu sözel ve fiziksel zorbalığa uğramasına karşın nadiren bu durumu okul yönetimine ve öğretmenlerine bildirdiklerini ifade etmişlerdir (Tural-Hesağçioğlu ve Yeşilova, 2015). Bu davranışın altında zorbadan korkma veya durumu bildirdiğinde okul idaresi veya yetişkinler tarafından güvenliğinin sağlanmayacağı düşüncesi yatmaktadır (Gürhan, 2017; Sekar ve Fauzia, 2023). Bu noktada okul yönetiminin ve öğretmenlerin nasıl bir yol izlediği de önemlidir. Öğretmenlerin ve okul yönetiminin de mağdurları güçlendirmek ve zorbalara daha sık danışmanlık yapmak gibi diğer etkili stratejilerle bu sorunları ele alabilmeleri için eğitilmeleri gerektiği önerilmektedir (Siddiqui vd., 2023). Çünkü öğrenciler, okulda zorbalık davranışına karşı öğretmenlerin ve okul yönetiminin tutarsız ve çelişkili davrandıklarını, bunun zorba davranışı daha da artırdığını, yani “hangi kuralların yürürlükte olduğuna ve bunların nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin belirsizlik ve yorumlama güçlükleri” olduğunu belirtmişlerdir (Thornberg ve Delby, 2019).

Bu çalışmada, birinci temada mağdur kişinin duyguları; çaresizlik, utangaçlık, değersizlik, korku ve üzüntü olarak bulunmuştur. Polat ve Sohbet (2020)’in yaptıkları çalışmada, öğrenciler çok üzülüklerini ve utandıklarını, korktuklarını ve kendilerine olan güvenlerini yitirdiklerini bildirmişlerdir. Gürhan (2017) mağdur kişilerin duygularını kaygılı, endişeli, korkmuş, kafası karışmış, şaşırılmış, sinmiş, utangaç ve üzgün şeklinde ifade etmiştir. Çakmak ve Çoban (2023) zorbalığın farkındalığıyla ilgili çalışmalarında zorbalığa uğrayan çocukların çoğu duygularını üzüntü ve kötü hissetmek şeklinde ifade etmiştir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise bağırma, tecrit, aşağılama gibi zorbalık davranışlarının güven kaybına yol açtığı, stres ve kaygıya neden olduğu belirlenmiştir (Amoo vd., 2021). Alanda yapılan araştırmalar ile elde edilen bulgular yüksek oranda benzerlik göstermiştir.

İkinci tema mağdur kişilerin sosyal yaşamına bu durumun yansımalarıdır. Sosyalleşememe, hayattan soğuma, etkinliklerden uzaklaşma ve arkadaşlık kuramama araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlar olmuştur. Gürhan (2017) zorbalığa uğrayan kişilerin sosyal yabancılaşma, travma sonrası stres tepkileri, düşük özsaygı gibi tepkiler ile sosyal yaşamda zorluk yaşadığını bildirmiştir. Yelboğa ve Koçak (2019) zorbalığın sonuçlarını değerlendirirken mağdur kişilerin sosyal uyum problemleri ve sosyal bir alan olan okula devamda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yurt dışında yapılan bir çalışmada, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sosyal kaygı yaşadıklarını ve bunun sonucunda da sosyal olarak geri çekildikleri yani sosyalleşemedikleri belirlenmiştir (Coelho vd., 2022). Akran zorbalığı öğrencilerin sosyal yaşamlarını ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Üçüncü tema mağduriyete karşı koyma tepkileridir. Ne yapacağını bilememe, zorba olma, içine kapanma ve psikolojik sorunlar yaşama burada karşımıza çıkan sonuçlar olmuştur. Polat ve Sohbet (2020)’in yaptıkları çalışmada, öğrenciler zorbalığa maruz kalırsa aynı şekilde karşılık vereceğini, arkadaşları ile beraber zorbayı cezalandıracağını, öğretmenden yardım isteyeceğini ve bir şey yapmayacağını bildirmişlerdir. Bir başka çalışmada, zorbalık davranışına maruz kaldığında öğrenciler

karşılık vermeme/görmezden gelme, karşılık verme, durmalarını söyleme, bir yetiştikenden yardım isteme ve arkadaşlarından yardım isteme gibi yollara başvurduklarını belirtmişlerdir (Karataş ve Ünalmiş, 2019). Smith (2016) çalışmasında, akran zorbalığına maruz kalan çocukların en çok kullandıkları beş savunma stratejisini şöyle ifade etmiştir: biriyle konuşmak, onu görmezden gelmek, kendi başının çaresine bakmak, zorbalardan kaçınmak/uzak durmak ve daha fazla/farklı arkadaşlar edinmek. Bu sonuçlar, akran zorbalığı konusunda Türkiye’de daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu, akran zorbalığına maruz kalan çocukların desteklenmesi, kendini ifade etmesi ve uygun arkadaşlıklar kurabilmesi için yardıma ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Doğan ve Keleş (2022) çalışmalarında zorbalığın önlenmesi üzerine öğretmen görüşleri almışlar ve burada Milli Eğitim Bakanlığı’ndan okullara Rehber Öğretmen ataması yapılması şeklinde olmuştur. Zorbalığa karşı veli öğretmen işbirliği yapılması da yine mağdur öğrencilerin kendileri zorba olmak gibi çözümler üretmeden sürecin sağlıklı yönetilmesi açısından önemlidir. Bu isteklerindeki amaç öğrencilerin zorbalıkla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilememesi ve duygu durumlarında bozulmalar yaşamasından kaynaklı olduğu çıkarımı yapılmaktadır.

Çözüm önerisi olarak öğrencilerimiz iki ana tarafa ayrılmışlar diyebiliriz. Bir taraf zorbalığın çözümünü olarak şiddet kökenli davranışlar (karşıt zorbalık) ve cezalandırma ile vazgeçirmeyi seçerken diğer taraf bu durumu eğitimler, iletişim kurma, sosyalleşme, ahlaki değerleri ön plana çıkarma ve empati kurma gibi yapıcı yöntemleri önermişlerdir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde akran zorbalığının çözümü için çoğunlukla öğretmen ve idarecilerden görüş alınmış veya çalışmayı hazırlayan kişiler öneriler kısmında bu konu üzerine eğitimler verilmesi gerekliliği üzerine öneriler sunmuştur. Siyez ve Kaya (2011) akran zorbalığına çözüm önerisi olarak psikolojik danışmanlık ve rehberlik servislerince yapılan çalışmalara empati eğilimini geliştirici etkinlikler eklenmesinin faydalı olacağını söylemiştir. Bu çalışmalarda aile kısmının da olmasının sonucu artırıcı etkisinden bahsetmiştir. Burada bizim çalışmamızda öğrencilerimizi vermiş olduğu yapıcı olan çözüm önerileri daha önceki çalışmalarda araştırma sonuçlarında verilenlerle paralellik göstermiştir. Öğrencilerimizin yaklaşık yarısı bu yönde düşünüyor olmaları akran zorbalığının çözümlenmesi açısından yapılacak çalışmalarda olumlu sonuçlar alınabileceğinin bir işareti olarak düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, öğrencilerin yaklaşık yarısının fiziksel ve sözel zorbalığa uğradığı belirlenmiştir. Zorbalığı okul idaresine bildirme oranı oldukça düşük çıkmıştır. Zorbalık yaşayanların psikolojik destek almak gibi bir yol izlemedikleri görülmüştür. Öğrenciler zorbalığı genel olarak güçsüzlüğe, acizliğe, ezikliğe, etkisizliğe benzetmişlerdir. Araştırma sonuçları göstermiştir ki lise çağında karşılaşılan zorbalık davranışı kişinin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve gelecek yaşantısında özgüveni düşük, kendini ifade edemeyen, sosyal ilişki kurmak istemeyen kişilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda, vakaları okul yönetimine bildirme ve psikolojik destek verme, ben dili kullanma ve sağlıklı iletişim kurma, hayır deme becerisi, atılganlık ve problem çözme becerisi gibi

problem çözümleyici beceri eğitimleri düzenleme önerilmiştir. Öğrencilerin bu çözüm yollarına yönelmeleri için farkındalık çalışmaları ve eğitim planlanması, bu konuya ilişkin dersler açılması gerekmektedir.

Teşekkür

Araştırmaya katılan bütün öğrencilere çok teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemektedir.

KAYNAKLAR

- Amoo, S.A., Menlah, A., Garti, I., & Appiah, E.O. (2021). Bullying in the clinical setting: Lived experiences of nursing students in the Central Region of Ghana. *PLoS ONE*, *16*(9), e0257620. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257620>
- Cenkseven Onder, F., & Yurtal, F. (2008). An investigation of the family characteristics of bullies, victims, and positively behaving adolescents. *educational sciences: Theory and practice*, *8*(3), 821-832.
- Coelho, V.A., Marchante, M., & Romao, A.M. (2022). Adolescents' trajectories of social anxiety and social withdrawal: Are they influenced by traditional bullying and cyberbullying roles? *Contemporary Educational Psychology*, *69*, 102053. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2022.102053>
- Çakmak, Ş. K., & Çoban, A. (2023). Erken çocuklukta zorbalığa yönelik farkındalık programı geliştirmede önemli bir adım: Pilot uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *6*(1), 265-284. <https://doi.org/10.33400/kuje.1244246>
- Doğan, S., & Keleş, O. (2023). Nedenleri sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgubilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-32.
- Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., Damsgaard, M.T., Holstein, B.E., Hetland, J., Currie, C., Gabhainn, S.N., Gaspar de Matos, M. ve Lynch, J. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: A comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *American Journal of Public Health*, *99*(5), 907-914. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2008.139303>
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, *27*, 31-42.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics*, *3*(2), 175-81.
- Karataş, M., & Ünalmiş, A. (2019). İlköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Tokat örneği). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *6*(3), 381-396.
- Kowalski, R. M., & Limber S. P. (2013). Psychological physical and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, *53*, 13-20.
- Polat, F., & Sohbet, R. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinde akran çatışmasına bakış. *KSU Medical Journal*, *15*(2), 41-51. <https://doi.org/10.17517/ksutfd.608921>
- Sabramani, V., Idris, I.B., Ismail, H., Nadarajaw, T., Zakaria, E., & Kamaluddin, M.R. (2021). Bullying and its associated individual, peer, family and school factors: Evidence from Malaysian national secondary school students. *International Journal of Environmental Research and Public Research*, *18*(13), 7208. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137208>
- Sekar, D.A.C., & Fauzia, N. (2023). Peer social support for adolescent victims of bullying. *International Journal of Social Science Research and Review*, *6*(6), 614-628. <https://doi.org/10.47814/ijssrr.v6i6.1377>
- Siddiqui, S., Schultze-Krumbholz, A., & Hinduja, P. (2023). Practices for dealing with bullying by educators in Pakistan: Results from a study using the handling bullying questionnaire. *Cogent Education*, *10*(2), 2236442. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2236442>

- Siyez, M.D., & Kaya, A. (2011). Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23-43. .
- Smith, P. K. (2016). Bullying: Definition, types, causes, consequences and intervention. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9), 519–532. <https://doi.org/10.1111/spc3.12266>
- Thornberg, R., & Delby, H. (2019). How do secondary school students explain bullying? *Educational Research*, 61(2), 142-160. <https://doi.org/10.1080/00131881.2019.1600376>
- Tural-Hesağçioğlu, S., & Yeşilova, H. (2015). Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 284-293. <https://doi.org/10.5455/apd.155780>
- UNESCO. (2018). New SDG 4 Data on Bullying. Retrieved from: <http://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>
- Yelboğa, N., & Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2286-2320.
- Yoseph, I., Hikmat, R., Mardiyah, A., Hazmi, H., & Hernawaty, T. (2022). Method of nursing interventions to reduce the incidence of bullying and its impact on students in school: A scoping review. *Healthcare*, 10(10), 1835. <https://doi.org/10.3390/healthcare10101835>